

УДК 316.4:364

DOI <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2024.30.38>

ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ

Дубель Михайло,

доктор філософії зі спеціальності «Міжнародні економічні відносини»,
старший викладач кафедри політології та державного управління
Донецького національного університету імені Василя Стуса
ORCID ID: 0000-0003-2229-0419

Статтю присвячено визначенню тенденцій розвитку соціальної політики в Україні в умовах повномасштабної війни. Завдяки проведеному аналізу виявлено зменшення спрямування видатків державного бюджету України на соціальні вектори у 2022–2023 рр., особливо за часткою, у деяких випадках і за показником фінансування, порівняно з «довосенним» 2021 р. Потрібно відзначити досить стрімке підняття мінімальної заробітної плати протягом періоду з лютого 2022 р. Чіткий тренд у динаміці середньої зарплати в Україні був відсутній і до початку повномасштабного вторгнення, але амплітуда стала вище з лютого 2022 р. Найвищі довоєнні показники за час повномасштабного вторгнення росії були досягнуті лише двічі, проте можна казати, що навіть із поправкою на інфляцію спостерігається часткове відновлення ринку праці. Окрім того, наведено аналіз соціальної допомоги громадянам нашої держави, що були змушені змінити своє місце проживання у зв'язку з бойовими діями починаючи ще з 2014 р. (початку АТО). Із 1 березня 2024 р. підхід до надання державної допомоги змінився – її будуть надавати лише найуразливішим категоріям населення, щоб зробити допомогу більш адресною та таким чином оптимізувати бюджет. У роботі надано проєкт Стратегії демографічного розвитку України до 2040 р. Слід зазначити, що ця Стратегія є поки лише проєктом, тому деякі неоднотайні моменти, наприклад індикативні показники, що надали б можливість оцінити виконання поставлених цілей, можна ще оптимізувати. Окрім того, виникають певні сумніви щодо доцільності планувати її на доволі тривалий період, аж на 16 років, що в умовах постійної невизначеності, у якій перебуває наша держава вже як мінімум два роки, а за різним ознаками набагато довший термін. Треба ще звернути увагу на те, що деякі із завдань чи навіть цілей носять позитивний, але достатньо поверхневий характер, що викликає питання щодо того, як забезпечити ресурси для їх реалізації. Проте, знову ж таки, потрібно відзначити роботу, що провело Міністерство соціальної політики України для розроблення цієї Стратегії, та слід відзначити позитив у тому, що планування вже вертається з аврального режиму, у якому воно знаходилося з початку повномасштабного вторгнення росії, до більш довгострокового.

Ключові слова: соціальна політика, соціальна підтримка, людський капітал, воєнний стан, державне управління, державний бюджет.

Dubel Mykhailo. Trends of social policy in Ukraine in the conditions of full-scale war

The article is devoted to the definition of trends in the development of social policy in Ukraine in the conditions of a full-scale war. Thanks to the conducted analysis, a decrease in the direction of spending of the state budget of Ukraine on social vectors in 2022–2023 was revealed, especially in terms of the share, and in some cases, in terms of the financing indicator, compared to the «pre-war» year of 2021. It should be noted that the minimum wage will be raised rather rapidly during the period from February 2022. There was no clear trend in the dynamics of the average salary in Ukraine even before the start of the full-scale invasion, but the amplitude has become higher since February 2022. Pre-war highs during the full-scale Russian invasion have only been reached twice, but it can be said that, even adjusted for inflation, there is a partial recovery in the labor market. In addition, the article provides an analysis of social assistance to citizens of our country who were forced to change their place of residence due to hostilities since 2014 (the beginning of ATO). From March 1, 2024, the approach to providing state aid has changed – it will be provided only to the most vulnerable categories of the population, in order to make aid more targeted and thus optimize the budget. The work is submitted to the project of the Demographic Development Strategy of Ukraine until 2040. It should be noted that this Strategy is still only a draft, so some inconsistent points, for example, indicative indicators that would provide an opportunity to assess the fulfillment of the set goals, can still be optimized. In addition, there are certain doubts about the expediency of planning it for a rather long period, as much as 16 years, in the conditions of constant uncertainty, in which our state has been for at least two years, and according to various indications, a much longer period. It is also necessary to pay attention to the fact that some of the tasks or even goals have a callous, but rather superficial character, which raises questions about how to provide resources for their implementation. However, once again, it is necessary to note the work carried out by the Ministry of Social Policy of Ukraine to develop this Strategy, and it should be noted positively that planning is already returning from the emergency mode in which it was at the beginning of the full-scale invasion of Russia to a more long-term one.

Key words: social policy, social support, human capital, martial law, state administration, state budget.

Постановка проблеми. Соціальна політика є одним із найбільш пріоритетних напрямів державного управління у провідних за рівнем розвитку економічних та політичних інституцій країнах світу. Особливим трендом останніх десятиліть у цій категорії держав є розвиток парадигми людського потенціалу, на зміну якому прийшла трішки оновлена концепція людського капіталу. Обидва індекси фокусують увагу на людських здібностях як на найважливішому чиннику розвитку країни, Індекс людського капіталу також наголошує на економічній обґрунтованості інвестицій у людей. Окрім цього, слід звернути увагу на те, що світовий досвід указує на актуальність застосування кейнсіанських та неокейнських методів державного регулювання економіки у тяжкі та кризові часи. Одним із механізмів здійснення такої політики є зростання соціальних виплат. В умовах повномасштабної війни, у яких Україна знаходиться вже третій рік, актуальним буде розглянути різні антикризові методи державного управління.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Трансформації соціальної політики України в умовах війни присвячено праці низки вітчизняних учених. Так, у роботі О.В. Безпаленко розглядалися перспективні вектори соціальної політики України в умовах війни [1, с. 3]. А.В. Іванов, окрім соціальної, розглядав ще гуманітарну політику нашої держави в умовах війни [2, с. 63]. Колектив авторів у складі Т.Г. Васильціва, О.П. Мульської, Р.Л. Лупак, В.Я. Бідак у дослідженні розглядали як проактивна політика зниження соціальної уразливості може призвести до збереження людського капіталу України навіть в умовах війни [3, с. 47]. Проте, оскільки повномасштабна війна триває, то це породжує подальші виклики, на які потрібно відповідати нашій державі, що зумовлює доцільність подальших досліджень.

Метою дослідження є визначення тенденцій розвитку соціальної політики в Україні в умовах повномасштабної війни.

Виклад основного матеріалу. Важливою умовою для здійснення державою соціальної політики є наявність значної ресурсної бази. До найбільш критично важливих ресурсів належать фінансові.

Це зумовлює доцільність дослідження порівняння структури видатків бюджету України у 2021 р. (останній рік до повномасштабного вторгнення), 2022 та 2023 рр. Особливу увагу приділимо видаткам у напрямі, що пов'язані з охороною здоров'я, освітою, розвитком ринку праці, створенням можливостей для розкриття підприємницьких здібностей та творчого потенціалу населення.

У табл. 1 представлено структуру видатків бюджету України за 2021 р. [4].

Таблиця 1

Структура видатків бюджету України за 2021 рік

Напрямок видатків	Обсяг, млрд грн	Частка, %
Загальнодержавні функції	206,6	13,87
Оборона	127,5	8,56
Економічна діяльність	180,9	12,14
Громадський порядок, безпека та судова влада	174,4	11,70
Охорона навколишнього природного середовища	8,2	0,55
Житлово-комунальне господарство	0,2	0,01
Охорона здоров'я	170,5	11,44
Духовний та фізичний розвиток	15,9	1,07
Освіта	63,8	4,28
Соціальний захист та соціальне забезпечення	339,3	22,77
Міжбюджетні трансферти	202,7	13,60

Якщо розглядати структуру видатків державного бюджету України у 2021 р., то найбільша частка припадає на такі напрями, як «Соціальний захист та соціальне забезпечення» (22,77%), «Загальнодержавні функції» (13,87%) та «Економічна діяльність» (12,14%). У рамках дослідження видатків напряму соціальної політики слід відзначити доволі незначні частки, що припадають на категорії «Духовний та фізичний розвиток» (1,07%) та «Освіта» (4,28%). Відносно високу частку інвестування публічних фінансів у категорії «Охорона здоров'я» (11,44%) можна пояснити витратами держави на боротьбу з пандемією COVID-19.

У табл. 2 представлено структуру видатків бюджету України за 2022 р. [5].

Суттєві трансформації почалися у 2022 р. у зв'язку з початком повномасштабного вторгнення росії. Найбільші частки стали припадати на категорії «Оборона» (42,24%; для порівняння з 2021 р.: зростання приблизно у п'ять разів по обсягах частки і приблизно у дев'ять разів – за грошовим еквівалентом), «Громадський порядок, безпека та судова влада» (16,39%) та «Соціальний захист та соціальне забезпечення» (15,75%). Із лідерами за напрямками видатків все логічно – спрямування на захист держави. Скорочення

частки категорії «Охорона здоров'я» (з 11,44% у 2021 р. до 6,81% у 2022 р.) не свідчить про скорочення витрат у грошовому еквіваленті (у 2021 р. було витрачено 170,5 млрд грн, у 2022 р. – 184,2 млрд грн), це характеризує поступовий розвиток медицини – основи здорової нації. Слід відзначити скорочення важливих для соціально орієнтованої держави категорій «Духовний та фізичний розвиток» (з 1,07% у 2021 р. до 0,41% у 2022 р.) та «Освіта» (із 4,28% у 2022 р. до 2,16% у 2022 р.). Тут скорочення спостерігається не лише у частці, а й у обсягах фінансування – приблизно на 5 млрд грн по обох напрямках.

Таблиця 2

Структура видатків бюджету України за 2022 рік

Напрямок видатків	Обсяг, млрд грн.	Частка, %
Загальнодержавні функції	201	7,47
Оборона	1142,5	42,24
Економічна діяльність	95,4	3,53
Громадський порядок, безпека та судова влада	443,3	16,39
Охорона навколишнього природного середовища	4,7	0,17
Житлово-комунальне господарство	0,5	0,02
Охорона здоров'я	184,3	6,81
Духовний та фізичний розвиток	11,0	0,41
Освіта	58,5	2,16
Соціальний захист та соціальне забезпечення	425,9	15,75
Міжбюджетні трансферти	136,8	5,06

У табл. 3 представлено структуру видатків бюджету України за 2023 р. [6].

Таблиця 3

Структура видатків бюджету України за 2023 рік

Напрямок видатків	Обсяг, млрд грн	Частка, %
Загальнодержавні функції	296,3	7,38
Оборона	2097,5	52,25
Економічна діяльність	134,3	3,35
Громадський порядок, безпека та судова влада	574,2	14,31
Охорона навколишнього природного середовища	5,2	0,13
Житлово-комунальне господарство	8,4	0,21
Охорона здоров'я	179,2	4,47
Духовний та фізичний розвиток	11,8	0,29
Освіта	60,5	1,51
Соціальний захист та соціальне забезпечення	469,2	11,69
Міжбюджетні трансферти	177,4	4,42

У 2023 р. відбувалося продовження тенденцій, що спостерігалися у 2022 р. Категорія «Оборона» із цілком очевидних причин зросла до 52,25%, або вдвічі за грошовим еквівалентом, – з 1 142,9 млрд грн у 2022 р. до 2 097,6 млрд грн у 2023 р. Категорія «Громадський порядок, безпека та судова влада» скоротилася за часткою (на 2,08%) та виросла за обсягами фінансування (на 131 млрд грн). Категорія «Соціальний захист та соціальне забезпечення» скоротилася за часткою (на 4,06%), але за фінансуванням зросла (на 43,2 млрд грн). Напрямок «Охорона здоров'я» продовжив скорочуватися і сягав лише 4,47%, при цьому просіли показники й у фінансуванні – на 5 млрд грн. Продовжується падіння категорій, що визначають соціальну політику держави, – «Духовний та фізичний розвиток» (до 0,29%) та «Освіта» (до 1,51%). При цьому спостерігається невеличке зростання у фінансуванні – у межах 1 млрд грн за першим напрямом та в межах 2 млрд грн – за другим.

Підсумовуючи тенденції видатків публічних фінансів України протягом періоду 2021–2023 рр., можна стверджувати про вимушену орієнтацію на «воєнні рейки» і зменшення підтримки соціальних векторів.

Велике значення для будь-якої людини має кількість доходу, що отримується за виконання роботи. І тут знову ж потрібно відзначити, що суттєві відмінності між розумінням соціальної політики між високорозвинутими країнами та країнами, що розвиваються, полягають у тому, що перші орієнтуються у понятті «бідність» на відносні показники, а другі – на абсолютні. Тому у випадку України потрібно

враховувати абсолютні показники, такі як, наприклад, мінімальна зарплата, а не лише середня. На рисунку 1 відображено динаміку мінімальної зарплати в Україні протягом 2021–2024 рр. [7].

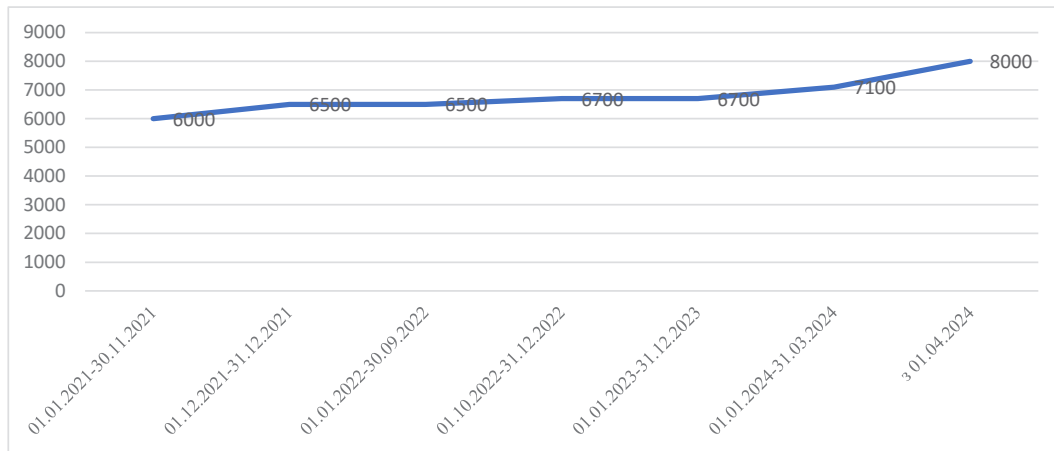

Рис. 1. Динаміка мінімальної зарплати в Україні протягом 2021–2024 рр., грн

Важливо розуміти, що сутність мінімальної зарплати в нашій державі, окрім основної канонічної функції – мотивації до участі у робочому процесі безробітних, – також вступає як реакція на стимул у вигляді економічних і соціальних змін у суспільстві. Змін в умовах війни в Україні з лютого 2022 р. було достатньо, що сприяло достатньо стрімкому підняттю «мінімалки». Водночас потрібно розуміти, що проведення змін щодо підняття мінімальної зарплати призводить до намагання деяких підприємств перейти у «тінь» через збільшення витрат на одного працівника. Отже, ще одним напрямом, який хоча напругу і не входить до складу заходів соціальної політики, але є дуже важливим для розвитку як держави загалом, так і громадян окремо, є проведення «детінізації» економіки.

Але слід зазначити, що практика провідних країн полягає у тому, щоб забезпечити умови для існування достатнього рівня середньої зарплати. Більшість людей не бажає отримувати «мінімалку», що зумовлено наявністю амбіцій, а роль держави полягає у тому, щоб допомагати громадянам це реалізувати. Тому проаналізуємо динаміку середньої зарплати в Україні протягом 2021–2023 рр. (рис. 2) [8].

Якщо аналізувати дані, що наведені вище, то слід зазначити, що чіткий тренд у динаміці середньої зарплати в Україні був відсутній і до початку повномасштабного вторгнення, але амплітуда стала вище з лютого 2022 р. Найвищі довоєнні показники за час повномасштабного вторгнення росії були досягнуті лише двічі, проте можна казати, що навіть із поправкою на інфляцію спостерігається часткове відновлення ринку праці. Це особливо важливо, ураховуючи, що у сусідніх державах, що входять до складу Європейського Союзу, показники зарплат давно були і так вище, що сприяло відтоку населення.

Проте слід зазначити, що зарплату теж треба отримати, відповідно, потрібно працювати, а із цим вже ситуація з початку повномасштабного вторгнення одностайно стала набагато складніше: значна кількість підприємств була закрита через бойові дії чи внаслідок економічної кризи, що пов'язана з війною. Проте стан первинного шоку пройшов, і ситуація почала ставати краще. Так, уже у другому півріччі 2022 р. розпочалася стабілізація ринку праці, на основі чого рівень безробіття зменшився з 25,8% до 21,1% [9]. У 2023 р. рівень безробіття впав до 19%, а за прогнозам Національного банку України, знизиться до 16,2–12,2% у 2024–2026 рр. [10]. Водночас безробіття залишатиметься вищим за природний рівень через негативний вплив наслідків війни.

Окрім того, важливо проаналізувати соціальні виплати громадянам нашої держави, що були змушені змінити своє місце проживання у зв'язку з бойовими діями починаючи ще з 2014 р. (початку АТО). Станом на початок 2024 р. в Україні зареєстровано 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб. За даними Мінсоцполітики, допомогу з бюджету отримують 2,6 млн переселенців [11]. За перші два роки повномасштабної війни Україна спрямувала на виплати внутрішньо переміщеним особам 130 млрд грн (57 млрд у 2022 р. та 73 млрд – у 2023 р.) [12]. Важливим є те, що внутрішньо переміщені особи так званої «першої хвилі» (з 2014 р.) теж отримували грошову підтримку з боку держави. Після початку повномасштабного вторгнення і «перша хвиля», і «друга хвиля» (безпосередньо ті, хто був змушений змінити місце проживання з 2022 р.) почали отримувати грошову допомогу, що була значно більша, ніж у «першої хвилі» до лютого 2022 р., – 2 тис грн проти приблизно 44 грн. До липня 2023 р. ці

виплати призначали безстроково. Це був важливий жест підтримки населення з боку держави. Проте, на жаль, через економічну кризу з 1 березня 2024 р. підхід до надання державної допомоги змінився: її будуть надавати лише найуразливішим категоріям населення, щоб зробити допомогу більш адресною та оптимізувати бюджет. До таких категорій належать пенсіонери, які отримують пенсії розміром, що не перевищує 9 444 грн; люди з інвалідністю I або II групи, діти віком до 18 років, що мають інвалідність, тяжкохворі діти; діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до 23 років, а також батьки-вихователі та прийомні батьки. Інші сім'ї ВПО також мають право на соціальну виплату від держави, якщо дохід родини становить менше ніж 9 444 грн на людину та у разі, коли у складі сім'ї є особа, що не працює, а також: родини з дітьми до 14 років, які проживають у зоні активних чи можливих бойових дій або ж в умовно безпечних регіонах, але у дітей відсутня можливість навчатися офлайн; родини, де один із членів сім'ї здійснює догляд за особою, що має інвалідність I групи, або за дитиною з інвалідністю віком до 18 років, або за дитиною, що має тяжкі захворювання; малолітні діти до 14 років, які прибули без супроводу батьків (за заявою особи, яка перебуває у родинних відносинах); вагітні жінки, починаючи з 30-го тижня вагітності.

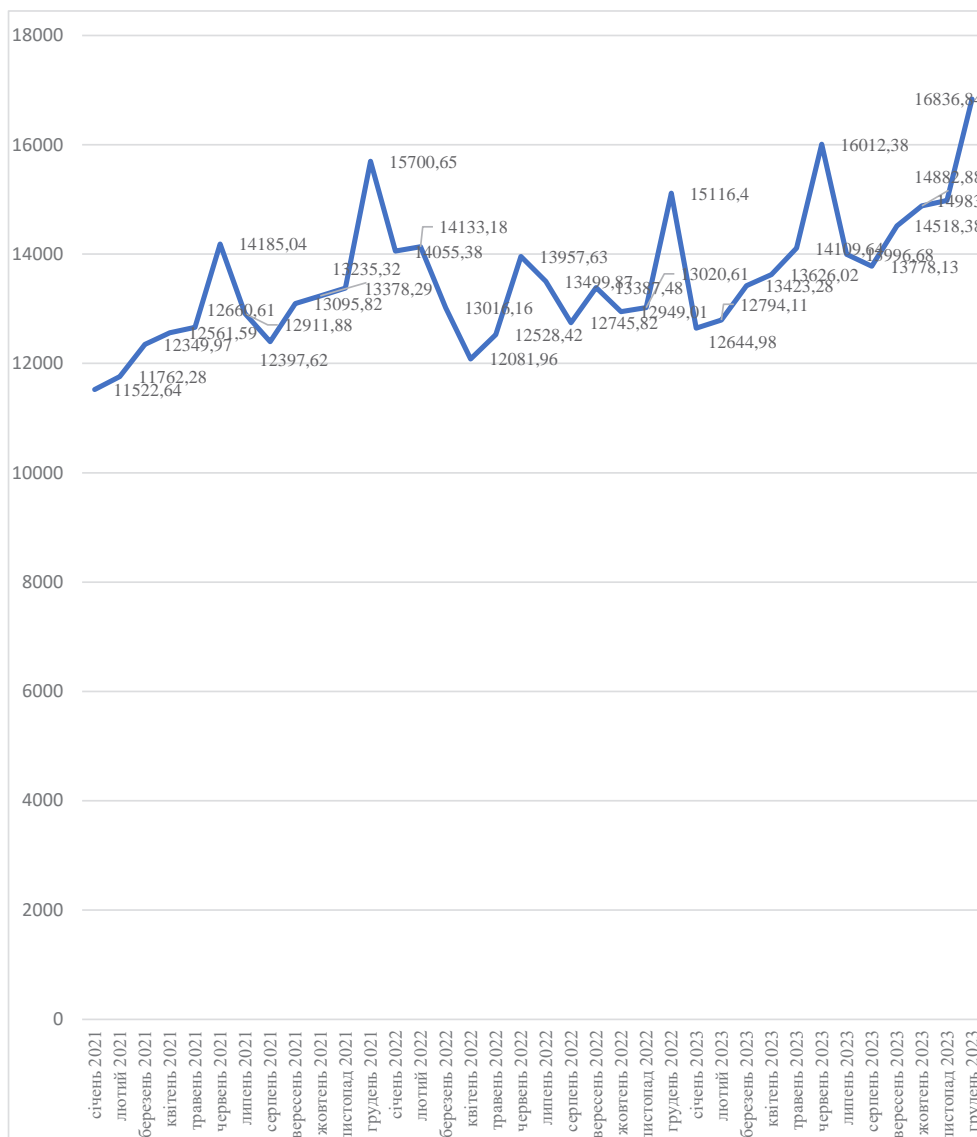

Рис. 2. Динаміка середньої зарплати в Україні протягом 2021–2023 рр., грн

Потрібно відзначити, що загалом під час повномасштабного вторгнення Міністерство соціальної політики України веде дуже активну роботу за багатьма напрямками, у тому числі інформаційним, звітування, взаємодії з іншими організаціям, наприклад з Українським Червоним Хрестом. Великий потенціал має проєкт Стратегії демографічного розвитку України до 2040 р. У ньому розглянуто два сценарії розвитку

подій – інерційний та змін. За розвитку першого сценарію чисельність населення України в кордонах 1991 р. може знизитися до 28,9 млн осіб до початку 2041 р. і до 25,2 – до початку 2051 р. Відповідно до другого сценарію, чисельність населення становитиме до початку 2041 р. 33,9 млн осіб, до початку 2051-го – 31,6 млн осіб. Реалізація Стратегії розрахована на період 2024–2040 рр. План заходів щодо її реалізації затверджуватиметься кожні два роки. Мінсоцполітики буде проводити аналіз та узагальнюватиме отриману інформацію про стан виконання відповідного плану заходів, на підставі цього готуватиме щорічний звіт про стан реалізації Стратегії, який щороку починаючи з 2025 р. до 01 липня подаватиме на розгляд Кабінету Міністрів України та оприлюднюватиме на своєму офіційному вебсайті [13].

Основними орієнтирами (стратегічними цілями та завданням політики) вступують:

Стратегічна ціль 1. «Створення умов для підвищення народжуваності, підтримка сім'ї» (завданнями в межах цілі виступають: створення дружнього до сімей із дітьми середовища; сприяння економічній самодостатності родин; створення умов для можливості поєднання батьківських та професійних функцій; гарантування комплексної підтримки родин із дітьми до досягнення повнолітнього віку; створення умов для виховання всіх народжених дітей у сім'ях, біологічних або прийомних).

Стратегічна ціль 2. «Зниження рівня передчасної смертності» (завданнями в межах цілі виступають: зведення до мінімуму поведінкових чинників смертності населення шляхом розвитку навичок самозбереження; поліпшення загального стану здоров'я населення; підвищення доступності та якості медичної допомоги; адаптація сфер медичних і соціальних послуг до значного зростання кількості осіб з інвалідністю; сприяння збереженню людських прав та забезпеченню високої якості життя під час лікувального періоду).

Стратегічна ціль 3. «Забезпечення міграційного приросту населення» (завданнями в межах цілі виступають: створення умов для повернення українців із-за кордону та зменшення відтоку населення з України; розроблення політики залучення до справ України представників діаспори; залучення іноземних мігрантів для задоволення потреб ринку праці, які неможливо задовольнити за рахунок внутрішніх ресурсів).

Стратегічна ціль 4. «Забезпечення оптимального розміщення населення на території України» (завданнями в межах цілі виступають: сприяння інтеграції внутрішньо переміщених осіб у місцеві територіальні громади; розвиток територій із підвищеним ризиком для життя).

Стратегічна ціль 5. «Адаптація соціуму до демографічного старіння та формування умов для активного довголіття» (завданнями в межах цілі виступають: надання гарантій здоров'я та благополуччя особам похилого віку; створення умов для самореалізації та активної життєдіяльності осіб похилого віку; сприяння соціальній інтеграції осіб похилого віку).

Стратегічна ціль 6. «Подолання негативних демографічних тенденцій завдяки розвитку можливостей для якісного життя в Україні. Україна – країна, в якій хочеться жити» (завданнями в межах цілі виступають: формування безпечного довкілля; сприяння реалізації програм забезпечення громадян власним житлом; підвищення рівня економічної самодостатності; розвиток ринку праці; доступність і якість інфраструктури; дружність середовища до людини; соціальна згуртованість українського суспільства).

Слід зазначити, що ця Стратегія є лише проєктом, тому деякі неоднозначні моменти, наприклад індикативні показники, що надали б можливість оцінити виконання поставлених цілей, можна ще оптимізувати. Окрім того, виникають певні сумніви щодо доцільності планувати її на доволі тривалий період, аж на 16 років, що в умовах постійної невизначеності, у якій перебуває наша держава вже як мінімум два роки, а за різним ознаками, набагато довший термін. Треба ще звернути увагу на те, що деякі із завдань чи навіть цілі носять позитивний, але достатньо поверхневий характер, що викликає питання щодо того, яким чином забезпечити ресурси для реалізації. Проте, знову ж таки, необхідно відзначити позитив у тому, що планування вже вертається з аврального режиму, у якому воно знаходилося на початку повномасштабного вторгнення росії, до більш довгострокового.

Висновки. Отже, на основі дослідження тенденцій розвитку соціальної політики України в умовах повномасштабної війни було визначено певні тренди. Можна стверджувати про вимушену орієнтацію на «воєнні рейки» та зменшення підтримки соціальних векторів. Якщо говорити про структуру видатків держбюджету, то потрібно відзначити, що у ключових показниках, що характеризують людський розвиток, а саме «Соціальний захист та соціальне забезпечення», «Охорона здоров'я», «Духовний та фізичний розвиток», «Освіта», спостерігається скорочення протягом періоду 2021–2023 рр., але слід указати на вимушеність даної тенденції у період війни. Змін в умовах війни в Україні з лютого 2022 р. було достатньо, що сприяло досить стрімкому підняттю мінімальної заробітної плати. Водночас потрібно розуміти, що проведення змін, що стосуються підняття мінімальної зарплати, призводить до

намагання деяких підприємств перейти у «тінь» через збільшення витрат на одного працівника. Отже, ще одним напрямом, який хоча на пряму і не входить до складу заходів соціальної політики, але є дуже важливим для розвитку як держави загалом, так і громадян окремо, є проведення «детінізації» економіки. Чіткий тренд у динаміці середньої зарплати в Україні був відсутній і до початку повномасштабного вторгнення, але амплітуда стала вище з лютого 2022 р. Найвищі довоєнні показники за час повномасштабного вторгнення росії були досягнуті лише двічі, проте можна казати, що навіть із поправкою на інфляцію спостерігається часткове відновлення ринку праці. Це особливо важливо, ураховуючи, що у сусідніх державах, що входять до складу Європейського Союзу, показники зарплат давно були і так вище, що сприяло відтоку населення. Окрім того, важливо проаналізувати соціальні виплати громадянам нашої держави, що були змушені змінити своє місце проживання у зв'язку з бойовими діями починаючи ще з 2014 р. (початку АТО). Станом на початок 2024 р. в Україні зареєстровано 4,9 млн внутрішньо переміщених осіб. Із 1 березня 2024 р. підхід до надання державної допомоги змінився: її будуть надавати лише найуразливішим категоріям населення, щоб зробити допомогу більш адресною та таким чином оптимізувати бюджет. Великий потенціал має проєкт Стратегії демографічного розвитку України до 2040 р. Слід зазначити, що ця Стратегія є лише проєктом, тому деякі неоднотайні моменти, наприклад індикативні показники, що надали б можливість оцінити виконання поставлених цілей, можна ще оптимізувати. Окрім того, виникають певні сумніви щодо доцільності планувати її на доволі тривалий період, аж на 16 років, що в умовах постійної невизначеності, у якій перебуває наша держава вже як мінімум два роки, а за різним ознаками, набагато довший термін. Треба ще звернути увагу на те, що деякі із завдань чи навіть цілей носять позитивний, але достатньо поверхневий характер, що викликає питання щодо того, як забезпечити ресурси для їх реалізації. Проте, знову ж таки, потрібно відзначити позитив у тому, що планування вже вертається з аврального режиму, у якому воно знаходилося з початку повномасштабного вторгнення росії, до більш довгострокового.

Література:

1. Безпаленко О.В. Вектори соціальної політики для України в умовах викликів війни. *Проблеми сучасних трансформацій*. 2022. № 4. С. 1–8.
2. Іванов А.В. Соціальна і гуманітарна політика в Україні в умовах війни. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2023. Т. 34(73). № 2. С. 61–65.
3. Васильців Т.Г., Мульська О.П., Лупак Р.Л., Бідак В.Я. Збереження людського капіталу України в умовах війни (чинник соціальної уразливості населення): постановка проблеми. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2022. № 67. С. 43–48.
4. Показники бюджету України за 2021 рік. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2021&budgetType=NATIO> NAL (дата звернення: 24.04.2024).
5. Показники бюджету України за 2022 рік. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2022&budgetType=NATIO> NAL (дата звернення: 24.04.2024).
6. Показники бюджету України за 2023 рік. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2021&budgetType=NATIO> NAL (дата звернення: 24.04.2024).
7. Мінімальна зарплата в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/min/> (дата звернення: 24.04.2024).
8. Середня заробітна плата за даними ПФУ. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/labour/salary/average/pfu/> (дата звернення: 24.04.2024).
9. Рівень безробіття в Україні торік становив 21,1% – Нацбанк. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3707740-riven-bezrobitta-v-ukraini-torik-stanoviv-211-nacbank.html> (дата звернення: 24.04.2024).
10. Інфляція залишатиметься помірною, а економіка відновлюватиметься – Інфляційний звіт НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-zalishatimetsya-pomirnoyu-a-ekonomika-vidnovlyuvatimetsya--inflyatsiyniy-zvit-nbu> (дата звернення: 25.04.2024).
11. Уряд продовжив виплату допомоги на проживання для ВПО. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/23474.html> (дата звернення: 25.04.2024).
12. Внутрішньо переміщені особи. URL: <https://www.msp.gov.ua/timeline/Vnutrishno-peremishcheni-osobi.html> (дата звернення: 26.04.2024).
13. Стратегія демографічного розвитку України на період до 2040 року. URL: <https://www.msp.gov.ua/projects/870/> (дата звернення: 26.04.2024).